

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

1. Τι είναι περίοδος λόγου και πώς τη διακρίνουμε σε ένα κείμενο;

Ένα κείμενο αποτελείται από περιόδους λόγου. Μια περίοδος λόγου εκτείνεται ανάμεσα σε τελείες. Ωστόσο οι περίοδοι λόγου μπορεί να χωρίζονται μεταξύ τους και από άλλα σημεία στίξης: το θαυμαστικό (!) και το ερωτηματικό (;)

Παράδειγμα

Πήρε μια βαθιά ανάσα και μπήκε στον αυλόγυρο. Αμέσως όμως ένιωσε να βουλιάζει. Θεέ, πόσο τεράστιοι ήταν όλοι τους! Κι αυτή σαν νάνος! Ολόκληροι άντρες και γυναίκες! Πέρασε διστακτικά από δίπλα τους κι εκείνοι χαμήλωσαν το βλέμμα τους κατά τη μεριά της χαμογελώντας.

Το παραπάνω κείμενο αποτελείται από έξι (6) περιόδους λόγου. Παρατηρούμε ότι οι περίοδοι λόγου χωρίζονται μεταξύ τους και με θαυμαστικά εκτός από τελείες.

2. Από πόσες προτάσεις αποτελείται μια περίοδος λόγου;

Μια περίοδος λόγου αποτελείται από προτάσεις. Για να βρούμε πόσες προτάσεις υπάρχουν σε μια περίοδο λόγου μετράμε τα ρήματα, που υπάρχουν στην περίοδο λόγου. Ο αριθμός των προτάσεων στην περίοδο λόγου είναι ίσος με τον αριθμό των ρημάτων.

Παράδειγμα

Πέρασε διστακτικά από δίπλα τους κι εκείνοι χαμήλωσαν το βλέμμα τους κατά τη μεριά της χαμογελώντας.

Στην παραπάνω περίοδο λόγου υπάρχουν δύο ρήματα, επομένως αποτελείται από δύο προτάσεις.

ΠΡΟΣΟΧΗ! Οι μετοχές (π.χ. «χαμογελώντας») δεν μετράνε για ρήματα. Στην περίοδο: «Ο Δημήτρης συνέχισε το παιχνίδι αγνοώντας τη μητέρα του» υπάρχει μια μόνο πρόταση, καθώς υπάρχει ένα μόνο ρήμα (το «αγνοώντας» είναι μετοχή)

3. Αφού βρούμε τον αριθμό των προτάσεων που αποτελούν την περίοδο λόγου, πώς τις ξεχωρίζουμε μεταξύ τους;

Οι προτάσεις σε μια περίοδο λόγου **συνδέονται** μεταξύ τους

α) είτε με μικρές λέξεις που ονομάζονται για αυτό το λόγο **σύνδεσμοι**

β) είτε με **αναφορικές αντωνυμίες** ή **αναφορικά επιρρήματα** (που, ο οποίος, η οποία, το οποίο, οποιοσδήποτε, οποιαδήποτε, οποιοδήποτε, όποιος, όποια, όποιο, όσος, όση, όσο, ό,τι, όπου, που) .

(Σε αρκετές περιπτώσεις πριν από τον σύνδεσμο ή την αναφορική αντωνυμία -επίρρημα υπάρχει κόμμα (,))

γ) είτε με το «**να**» της υποτακτικής των ρημάτων (**να** παίξω, **να** τραγουδώ κλπ).

δ) είτε μόνο με **κόμμα** (,)

Οι σύνδεσμοι είναι πάρα πολλοί και θα μάθεις να τους αναγνωρίζεις σιγά – σιγά. Ορίστε ένας κατάλογος με μερικούς από τους πιο συνηθισμένους, για να ξεκινήσουμε:

Παρατακτικοί σύνδεσμοι	Υποτακτικοί σύνδεσμοι
Και, ούτε, ή, είτε, αλλά, παρά, όμως, δηλαδή, όχι μόνο – αλλά και, λοιπόν, ωστόσο ...	Ότι, πως, να, για να, προκειμένου, μη, μήπως, όταν, αφού, επειδή, γιατί, καθώς, ώστε, αν και, παρόλο που ...

Παράδειγμα 1

Όταν άρχισε να βρέχει, καταλάβαμε ότι έπρεπε να βρούμε πού θα κατασκηνώσουμε.

- Στην παραπάνω περίοδο λόγου υπάρχουν έξι ρήματα (άρχισε, να βρέχει, καταλάβαμε, έπρεπε, να βρούμε, θα κατασκηνώσουμε). Επομένως αποτελείται και από έξι προτάσεις.
- Παρατηρούμε ότι υπάρχουν:
 - δύο σύνδεσμοι (όταν, ότι)
 - δύο «να» υποτακτικής
 - ένα αναφορικό επίρρημα (που)

με αυτές τις πέντε λεξούλες λοιπόν **ξεκινούν** οι πέντε από τις έξι προτάσεις της περιόδου λόγου:

1. Όταν άρχισε (σταματάμε εδώ, γιατί ακολουθεί άλλο ρήμα)
2. να βρέχει (σταματάμε εδώ, γιατί ακολουθεί άλλο ρήμα)
3. ότι έπρεπε (σταματάμε εδώ, γιατί ακολουθεί άλλο ρήμα)
4. να βρούμε (σταματάμε εδώ, γιατί ακολουθεί αναφορικό επίρρημα)
5. πού θα κατασκηνώσουμε

Μας μένει μια πρόταση, η οποία συνδέεται με κόμμα με την προηγούμενη:

6. καταλάβαμε (σταματάμε εδώ, γιατί ακολουθεί σύνδεσμος)

Παράδειγμα 2 (μια «δύσκολη» περίπτωση)

Το μέρος που κατασκηνώσαμε ήταν προφυλαγμένο από την κακοκαιρία.

Στην παραπάνω περίοδο λόγου υπάρχουν δύο ρήματα (κατασκηνώσαμε, ήταν). Επομένως η περίοδος αποτελείται από δύο προτάσεις.

Παρατηρούμε ότι υπάρχει ένα αναφορικό επίρρημα (που), το οποίο θα μας βοηθήσει να ξεχωρίσουμε τις δύο προτάσεις.

- Από το «που» θα ξεκινά η μια πρόταση:
1) *που κατασκηνώσαμε (η πρόταση σταματά εδώ, γιατί πέφτουμε πάνω σε άλλο ρήμα, το «ήταν»)*
- Παρατηρούμε ότι το ουσιαστικό «το μέρος» δείχνει να περισσεύει ...
Ανήκει όμως στη δεύτερη πρόταση της περιόδου, η οποία διακόπτεται από την πρώτη πρόταση και συνεχίζει μετά από αυτή:
2) *Το μέρος ... ήταν προφυλαγμένο από την κακοκαιρία.*

Σε γενικές γραμμές τα βήματα που ακολουθούμε για να χωρίσουμε τις προτάσεις σε μια περίοδο λόγου είναι τα εξής:

1. Μετράμε τα ρήματα της περιόδου λόγου για να ξέρουμε πόσες προτάσεις ψάχνουμε να βρούμε (όσα είναι τα ρήματα, τόσες θα είναι και οι προτάσεις).
2. Εντοπίζουμε στην περίοδο λόγου τις λέξεις που θα μας βοηθήσουν να χωρίσουμε τις προτάσεις (Συνδέσμους, τα «να» της υποτακτικής των ρημάτων, αναφορικές αντωνυμίες ή επιρρήματα).
3. Ξεκινώντας από τις παραπάνω λέξεις και πηγαίνοντας προς τα δεξιά καταγράφουμε τις ξεχωριστές προτάσεις (σταματάμε, όταν πέσουμε πάνω σε άλλο ρήμα ή σύνδεσμο / αναφορική αντωνυμία - επίρρημα).
4. Στη συνέχεια καταγράφουμε την πρόταση ή τις προτάσεις που δεν ξεκινούν από σύνδεσμο, αναφορική αντωνυμία – επίρρημα, «να» υποτακτικής.

(ΠΡΟΣΟΧΗ στις προτάσεις που διακόπτονται από άλλες και συνεχίζουν μετά από αυτές)

ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ορισμός

Οι προτάσεις ως προς τη μεταξύ τους σχέση διακρίνονται σε κύριες και δευτερεύουσες. Μια πρόταση που δεν εξαρτάται από καμιά άλλη λέγεται **κύρια/ανεξάρτητη πρόταση**. Μια πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης και εξαρτάται από αυτήν λέγεται **εξαρτημένη/δευτερεύουσα πρόταση**.

ΠΡΟΣΟΧΗ!
Σε μια περίοδο λόγου
πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον μια κύρια πρόταση.
ΠΡΟΣΟΧΗ!

1. Πώς ξεχωρίζω σε μια περίοδο λόγου τις δευτερεύουσες προτάσεις;

Οι δευτερεύουσες προτάσεις εισάγονται (ξεκινούν) συνήθως

- με τους **υποτακτικούς συνδέσμους** (βλέπε τον πίνακα στη σελίδα 2 αυτών των σημειώσεων) ή
- με **αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα** (που, ο οποίος, η οποία, το οποίο, όπου, που) ή
- με το «να» της υποτακτικής.

Παράδειγμα

Όταν άρχισε να βρέχει, καταλάβαμε ότι έπρεπε να βρούμε που θα κατασκηνώσουμε.

Παρατηρούμε ότι στην περίοδο λόγου υπάρχουν:

δύο υποτακτικοί σύνδεσμοι (όταν, ότι)
ένα αναφορικό επίρρημα (που)
δύο «να» της υποτακτικής.

Οι προτάσεις που εισάγονται (ξεκινούν) με αυτές τις λέξεις είναι δευτερεύουσες:

Όταν άρχισε να βρέχει ότι έπρεπε να βρούμε πού θα κατασκηνώσουμε	}	Όλες είναι δευτερεύουσες
--	---	--------------------------

ΠΡΟΣΟΧΗ: Το «να» της υποτακτικής δεν εισάγει πάντοτε δευτερεύουσες προτάσεις π.χ. στην περίοδο: να φύγω ή να μείνω; Οι δύο προτάσεις είναι κύριες (βλέπε παρακάτω παρατακτική σύνδεση και ασύνδετο σχήμα).

Αντίθετα οι κύριες προτάσεις δεν εισάγονται με υποτακτικούς συνδέσμους, αναφορικές αντωνυμίες ή επιρρήματα.

Η πρόταση «καταλάβαμε» είναι **κύρια πρόταση** από την οποία είναι εξαρτημένες οι δευτερεύουσες προτάσεις της περιόδου λόγου του παραδείγματος.

2. Τι είναι η υποτακτική σύνδεση των προτάσεων;

Υποτακτική σύνδεση έχουμε όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις δεν είναι ισοδύναμες (η μία εξαρτάται από την άλλη) και συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον από τους υποτακτικούς συνδέσμους ή με μια αναφορική αντωνυμία/επίρρημα ή με το «να» της υποτακτικής.

Αυτός ο τρόπος σύνδεσης των προτάσεων ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση**.

Παραδείγματα:

Όταν άκουσα το ξυπνητήρι, πετάχτηκα από το κρεβάτι.

Θέλω να σου πω κάτι.

Εκείνος είναι που με έπεισε να έρθω.

3. Τι είναι η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων;

Παρατακτική σύνδεση έχουμε, όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις συνδέονται με παρατακτικούς συνδέσμους (και, ούτε, ή, είτε, αλλά, παρά, όμως, δηλαδή, όχι μόνο – αλλά και, λοιπόν, ωστόσο κ.α.) Τότε λέμε ότι οι προτάσεις αυτές συνδέονται **παρατακτικά**.

Παρατακτικά συνδέονται **όμοιες προτάσεις**, δηλαδή κύριες με κύριες ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες.

Παράδειγμα 1

Όταν χτύπησε το ξυπνητήρι, πετάχτηκα από το κρεβάτι και άρχισα να ετοιμάζομαι για το σχολείο.

Στην περίοδο υπάρχουν τέσσερα ρήματα, επομένως τέσσερις προτάσεις.

Διακρίνω έναν υποτακτικό σύνδεσμο (όταν), ένα «να» υποτακτικής και έναν παρατακτικό σύνδεσμο (και)

οι προτάσεις της περιόδου είναι:

Όταν χτύπησε το ξυπνητήρι → δευτερεύουσα (ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο)
πετάχτηκα από το κρεβάτι } → Όμοιες προτάσεις (συνδέονται παρατακτικά)
και άρχισα
να ετοιμάζομαι για το σχολείο → δευτερεύουσα (ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο)

Οι δύο όμοιες προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά πρέπει να είναι και οι δύο κύριες, γιατί :

α) καμιά από τις δύο δεν ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο, αναφορική αντωνυμία – επίρρημα ή «να» υποτακτικής) και

β) αν ήταν και οι δύο δευτερεύουσες δεν θα υπήρχε κύρια πρόταση στη περίοδο, το οποίο δεν γίνεται.

Παράδειγμα 2

Όταν χτύπησε το ξυπνητήρι και κατάλαβα ότι είχε ξημερώσει, πετάχτηκα από το κρεβάτι.

Στην περίοδο υπάρχουν τέσσερα ρήματα, επομένως τέσσερις προτάσεις.

Διακρίνω δύο υποτακτικούς συνδέσμους (όταν, ότι) και έναν παρατακτικό (και)

οι προτάσεις της περιόδου είναι:

Όταν χτύπησε το ξυπνητήρι και κατάλαβα ότι είχε ξημερώσει πετάχτηκα από το κρεβάτι	}	Όμοιες προτάσεις (συνδέονται παρατακτικά)
	→	δευτερεύουσα πρόταση (ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο)
	→	κύρια πρόταση (δεν ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο, αναφορική αντωνυμία – επίρρημα ή «να» υποτακτικής)

Οι δύο όμοιες προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά είναι και οι δύο δευτερεύουσες (η πρώτη είναι δευτερεύουσα, γιατί εισάγεται (ξεκινά) με τον υποτακτικό σύνδεσμο «όταν» , επομένως και η δεύτερη θα είναι δευτερεύουσα).

4. Τι είναι το ασύνδετο σχήμα;

Ασύνδετο σχήμα έχουμε, όταν λέξεις, φράσεις ή και προτάσεις βρίσκονται στον λόγο ή μία μετά την άλλη χωρίς κάποια συνδετική λέξη ανάμεσά τους. Τις λέξεις ή φράσεις αυτές, όταν γράφουμε, πάντα τις χωρίζουμε με **κόμμα**.

Οι προτάσεις που παρατίθενται με ασύνδετο σχήμα σε μια περίοδο λόγου είναι όμοιες προτάσεις (όλες κύριες ή όλες δευτερεύουσες). Επομένως εργαζόμαστε, όπως στην παρατακτική σύνδεση.

Παράδειγμα 1

Ήπιαμε μαζί, φάγαμε μαζί (και) δεν τον ξαναείδαμε

Στην περίοδο υπάρχουν τρία ρήματα, επομένως τρεις προτάσεις.

Διακρίνω μόνο έναν παρατακτικό (και)
οι προτάσεις της περιόδου είναι:

Ήπιαμε μαζί, } Όμοιες λόγω του ασύνδετου σχήματος
φάγαμε μαζί }
και δεν τον ξαναείδαμε } Όμοιες λόγω παρατακτικής σύνδεσης

Όλες οι προτάσεις είναι όμοιες, επομένως **όλες είναι κύριες** γιατί: α) αν ήταν όλες δευτερεύουσες δεν θα υπήρχε κύρια πρόταση στην περίοδο β) καμιά δεν ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο, αναφορική αντωνυμία – επίρρημα, «να» υποτακτικής.

Παράδειγμα 2

(Όταν) έρθω, δω (και) καταλάβω, θα μιλήσουμε.

Στην περίοδο υπάρχουν τέσσερα ρήματα, επομένως τέσσερις προτάσεις.

Διακρίνω μόνο έναν υποτακτικό (όταν) και ένα παρατακτικό σύνδεσμο (και)
οι προτάσεις της περιόδου είναι:

Όταν έρθω, } Όμοιες λόγω ασύνδετου σχήματος,
δω }
και καταλάβω, } Όμοιες λόγω παρατακτικής σύνδεσης
θα μιλήσουμε ➡ κύρια πρόταση (δεν ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο, αναφορική αντωνυμία – επίρρημα ή «να» υποτακτικής)

Οι πρώτες δύο όμοιες προτάσεις είναι δευτερεύουσες (η πρώτη ξεκινά με υποτακτικό σύνδεσμο).

Επομένως και η δεύτερη και η τρίτη είναι δευτερεύουσες.

Η τέταρτη είναι κύρια (άλλωστε πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον μια κύρια πρόταση στην περίοδο).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Η στίξη στην παρατακτική σύνδεση.

- Πριν από τους συνδέσμους *και*, *ή* /*είτε* συνήθως δε βάζουμε κόμμα.
- Συνήθως δε βάζουμε κόμμα πριν από το *όμως*.
- Βάζουμε πάντα κόμμα πριν από το *αλλά και* (π.χ. όχι μόνο νίκησαν, αλλά και θριάμβευσαν).
- Συνήθως με το *ωστόσο* αρχίζει νέα περίοδος και έτσι πριν από αυτό υπάρχει τελεία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Η λειτουργία των δευτερευουσών προτάσεων

Οι δευτερεύουσες προτάσεις λειτουργούν:

είτε ως αντικείμενο ή υποκείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης, π.χ. Είπε ότι θα φύγει από τον τόπο του.

είτε ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί· δηλώνουν δηλαδή:

- χρόνο, π.χ. Όταν κατηφορίζεις την Ερμού, έχεις όλη την πόλη μπροστά σου.
- αιτία, π.χ. Θύμωσε, επειδή ο Γιάννης αποφάσισε να φύγει.
- σκοπό, π.χ. Τα καράβια έρχονταν (για) να φορτώσουν ξυλεία.
- αποτέλεσμα, π.χ. Μιλά πολύ σιγά, ώστε μόλις ακούγεται.
- υπόθεση, π.χ. Αν πάτε στη Μυτιλήνη, θα περάσετε ωραία.
- εναντίωση, π.χ. Αν και περνάει δύσκολα, δεν αφήνει τον τόπο του.

είτε ως ονοματικοί προσδιορισμοί:

- Αυτός είναι εκείνος που έκλεψε την μαρμελάδα.
- Η γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου, η οποία αποτελεί ένα σύγχρονο τεχνολογικό επίτευγμα, συνδέει την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα.

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Ένα τμήμα του λόγου που εκτείνεται από τελεία σε τελεία λέγεται **περίοδος**.
- ▶ Η περίοδος μπορεί να αποτελείται μόνο από μία ή και από περισσότερες προτάσεις.
- ▶ Μια πρόταση που δεν εξαρτάται από καμιά άλλη λέγεται **κύρια/ανεξάρτητη πρόταση**. Μια πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης και εξαρτάται από αυτήν λέγεται **εξαρτημένη/δευτερεύουσα πρόταση**.
- ▶ Οι λέξεις που συνδέουν κύριες ή δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**, π.χ. και, όμως, ότι, μήπως κτλ.

σελ. 127

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις συνδέονται με συνδέσμους, όπως οι:
και, ούτε, ή, είτε, αλλά, παρά, όμως, δηλαδή, όχι μόνο – αλλά και, λοιπόν, ωστόσο,
τότε λέμε ότι συνδέονται **παρατακτικά**.
- ▶ **Παρατακτικά** συνδέονται **όμοιες** προτάσεις, δηλαδή κύριες με κύριες ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες.

σελ.128

Διαπιστώνω για τη **στίξη** στην **παρατακτική σύνδεση**

- ▶ Πριν από τους συνδέσμους **και, ή/είτε** συνήθως δε βάζουμε **κόμμα**.
- ▶ Συνήθως δε βάζουμε **κόμμα** πριν από το **όμως**, ενώ βάζουμε κόμμα πριν από το **αλλά**.
- ▶ Βάζουμε πάντα **κόμμα** πριν από το **αλλά και** (π.χ. *όχι μόνο νίκησαν, αλλά και θριάμβευσαν*).
- ▶ Συνήθως με το **ωστόσο** αρχίζει νέα περίοδος και έτσι πριν από αυτό υπάρχει **τελεία**.

σελ. 130

Μαθαίνω ότι:

- ▶ **ΑΣύνδετο σχήμα** έχουμε, όταν λέξεις ή φράσεις βρίσκονται στον λόγο η μία μετά την άλλη χωρίς κάποια συνδετική λέξη ανάμεσά τους. Τις λέξεις ή φράσεις αυτές, όταν γράφουμε, πάντα τις χωρίζουμε με **κόμμα**.

σελ. 131

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις δεν είναι ισοδύναμες (η μία εξαρτάται από την άλλη), συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον από τους υποτακτικούς συνδέσμους ή με μια αναφορική αντωνυμία. Αυτός ο τρόπος σύνδεσης των προτάσεων ονομάζεται **υποτακτική σύνδεση**.
- ▶ Συνηθισμένοι **υποτακτικοί σύνδεσμοι** είναι οι:
ότι, πως, να, μήπως, γιατί, επειδή, όταν, αφού, ώστε κ.ά.

σελ. 155

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Οι δευτερεύουσες προτάσεις λειτουργούν είτε ως **αντικείμενο** ή **υποκείμενο** του ρήματος της κύριας πρότασης, π.χ. *Είπε ότι θα φύγει από τον τόπο του*, είτε ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί**: δηλώνουν δηλαδή:
 - **χρόνο**, π.χ. *Όταν κατηφορίζεις την Ερμού, έχεις όλη την πόλη μπροστά σου.*
 - **αιτία**, π.χ. *Θύμωσε, επειδή ο Γιάννης αποφάσισε να φύγει.*
 - **σκοπό**, π.χ. *Τα καράβια έρχονταν (για) να φορτώσουν ξυλεία.*
 - **αποτέλεσμα**, π.χ. *Μιλά πολύ σιγά, ώστε μόλις ακούγεται.*
 - **υπόθεση**, π.χ. *Αν πάτε στη Μυτιλήνη, θα περάσετε ωραία.*
 - **εναντίωση**, π.χ. *Αν και περνάει δύσκολα, δεν αφήνει τον τόπο του.*

σελ. 154